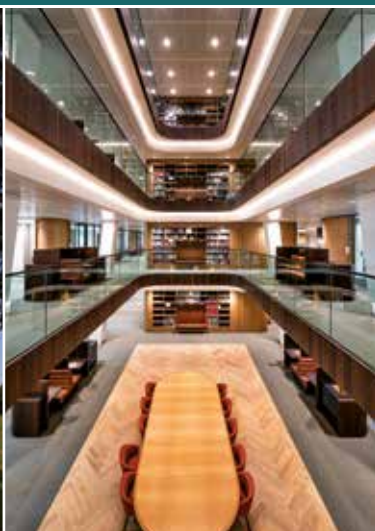

Kantoren in cijfers 2021

Statistiek van de Nederlandse kantorenmarkt

Kantoren in cijfers 2021

Statistiek van de Nederlandse kantorenmarkt

Colofon

Samenstelling

Bak Property Research

Grafische vormgeving en illustraties

Kaartbeeld

Omslag

Gérard van Betlehem

Fotografie

Nico Alsemgeest: 4, Corne Bastiaansen: 48, Jan van den Brink: omslag, Sebastian van Damme: 40, Tom Elst: omslag, 54, Bart van Hoek: 24, Kees Hummel: omslag, Ronald Tillemans: 8, 28, 60

Een gezamenlijke uitgave van:

Ans de Wijn Bedrijfshuisvesting

De Mik Bedrijfshuisvesting

DRS

Nadorp Bedrijfsmakelaars

© Bak Property Research 2022

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op andere wijze ook en evenmin in een retrieval system worden opgeslagen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de samensteller.

Woord vooraf

De kantorenmarkt in Nederland heeft in 2021, mede door het herstel van de economie, een overwegend gunstig beeld te zien gegeven. Hoewel de vraag naar kantoorruimte ten opzichte van het jaar ervoor wat tegenviel, deed zich aan de aanbodkant een positieve ontwikkeling voor. Doordat de meeste verhuurtransacties in bestaande gebouwen plaatsvonden en bovendien nogal wat kantoren door middel van sloop en herbestemming aan de voorraad werden onttrokken, daalde het direct beschikbare aanbod van leegstaande en nog te verhuren kantoren.

Waar op de gebruikersmarkt sprake was van een lichte aarzeling in de vraagontwikkeling, had de beleggingsmarkt de wind stevig in de rug; er werd het afgelopen jaar meer in kantoren belegd dan in 2020. De goede belangstelling van beleggers voor kantoren had onder meer tot gevolg dat de aanvangsrendementen voor objecten op de beste locaties, waarvan het aanbod gering was, verder omlaaggingen.

3

In deze publicatie wordt aan de hand van een veelheid aan statistische informatie uitvoerig aandacht besteed aan nagenoeg alle aspecten van de Nederlandse kantorenmarkt, zoals de voorraad kantoorruimte, vraag en aanbod, de beleggingsmarkt, bouwkosten van kantoren, huurprijzen en rendementen. Daarmee is *Kantoren in Cijfers* een onmisbare steun voor hen die zich snel willen oriënteren op de Nederlandse markt.

Inhoud

Woord vooraf	3
Lijst van tabellen	7
Voorraad	9
Bouwkosten	25
Vraag	29
Aanbod	41
Huurprijzen	49
Beleggingen	55
Rendementen	61
Bijlage	
Grote gemeenten in Nederland	65
Indeling van Nederland in Corop-gebieden	66
Trefwoordenregister	67

Lijst van tabellen

Voorraad

- 1 Voorraad kantoorruimte per provincie
- 2 Voorraad kantoorruimte per landsdeel
- 3 Onttrekking aan de voorraad
- 4 Nieuwbouw van kantoorruimte per provincie
- 5 Voorraad kantoorruimte per gemeente
- 6 Onttrekking aan de voorraad

Bouwkosten

- 1 Richtprijzen bouwkosten kantoren
- 2 Samengestelde materiaal- en loonkosten van nieuwbouw kantoren

Vraag

- 1 Vraag naar kantoorruimte per provincie
- 2 Vraag naar kantoorruimte per landsdeel
- 3 Vraag naar kantoorruimte per bedrijfstak/-klasse

7

Aanbod

- 1 Aanbod van kantoorruimte per provincie
- 2 Aanbod van kantoorruimte naar leeftijd per provincie
- 3 Aanbod van kantoorruimte per landsdeel

Huurprijzen

- 1 Gemiddelde huurprijs van bestaande kantoorruimte per landsdeel
- 2 Mediane werkplekkosten in kantoorgebouwen

Beleggingen

- 1 Beleggingen in kantoren per provincie
- 2 Beleggingen in kantoren naar type belegger

Rendementen

- 1 Gemiddelde bruto aanvangsrendementen van kantoren
- 2 Rendement op kantoren

Voorraad

Als basismateriaal voor de statistiek over de kantorenvorraad dienen data die zijn verkregen door eigen waarneming, waarbij de grootte van de voorraad alsmede de samenstelling ervan jaarlijks door een plaatselijke inventarisatie per woonkern wordt vastgesteld. Een belangrijk hulpmiddel is daarnaast de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG), een door het Kadaster beheerde objectendatabase.

Alleen kantoorpanden met een oppervlakte boven de 500 vierkante meter worden geïnventariseerd. Als oppervlakte-eenheid wordt het verhuurbaar vloeroppervlak (v.v.o.) genomen. Ultimo 2021 telde Nederland 15.000 kantoorgebouwen.

In tabel 5 van deze publicatie zijn uitsluitend die gemeenten opgenomen met een kantorenvorraad van 10.000 vierkante meter en meer.

Tegen de 'voorraad' kunnen ook andere statistische gegevens worden afgezet, zoals het 'aanbod' voor de berekening van de leegstand en de 'vraag' voor de vaststelling van de verhuisdynamiek.

Begripsomschrijvingen

Kantoor

Onder een kantoor wordt verstaan een ruimtelijk zelfstandige eenheid die grotendeels in gebruik is of te gebruiken is voor bureaugebonden werkzaamheden of ondersteunende activiteiten. De definitie van het begrip kantoor als een ruimtelijk zelfstandige eenheid betekent dat kantoren in fabrieken, bedrijfsgebouwen, ziekenhuizen en universiteiten buiten de statistiek worden gelaten.

9

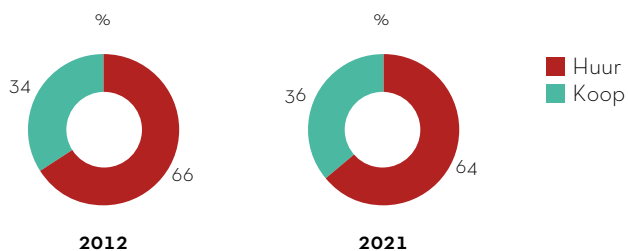
Verhuurbaar vloeroppervlak

Dit is het bruto vloeroppervlak minus het constructieoppervlak, de verticale verkeersruimten en de installatieruimten. De omschrijving van het verhuurbaar vloeroppervlak is vastgelegd in de NEN 2580. Als vuistregel kan gelden dat van het bruto vloeroppervlak ongeveer 86 procent verhuurbaar is.

Voorraad

Met voorraad wordt bedoeld het totaal van leegstaande en in gebruik zijnde kantoren. Ook kantoren die op het moment van registratie nog in aanbouw zijn, worden tot de voorraad gerekend.

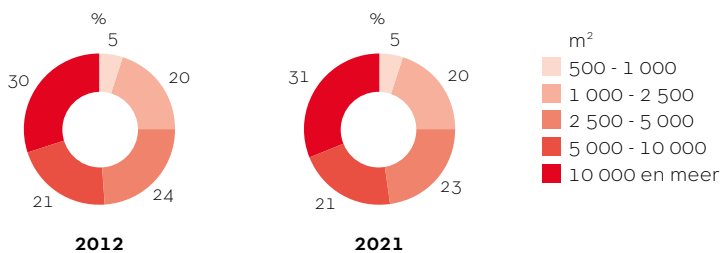
Voorraad kantoorruimte naar eigendomssituatie

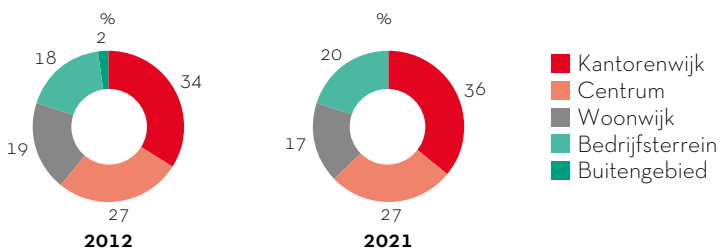
10

Voorraad

Voorraad kantoorruimte naar gebouwgrootte

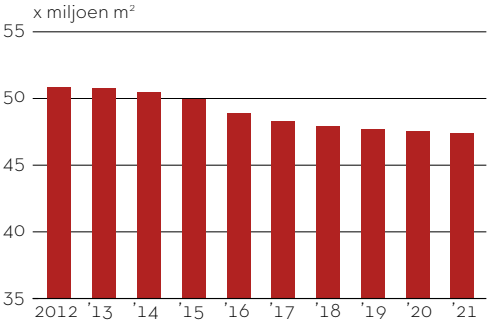
Voorraad kantoorruimte naar locatietype

1 Voorraad kantoorruimte per provincie, 31 december

	2013 m ²	2015	2017	2019	2021
Groningen	1.223.500	1.189.500	1.156.000	1.138.000	1.152.000
Friesland	1.003.500	994.500	945.000	928.000	913.500
Drenthe	677.000	676.500	638.500	631.000	621.500
Overijssel	2.541.000	2.521.000	2.489.500	2.477.000	2.481.000
Gelderland	4.216.500	4.109.500	3.885.000	3.837.500	3.780.000
Utrecht	6.203.500	6.099.500	6.007.000	5.944.500	5.850.000
Flevoland	946.000	940.000	890.500	864.000	839.000
Noord-Holland	11.696.000	11.383.000	11.105.500	11.058.500	11.149.500
Zuid-Holland	13.960.000	13.790.000	13.062.000	12.655.000	12.499.000
Zeeland	475.000	469.500	486.500	489.500	489.000
Noord-Brabant	5.652.000	5.590.000	5.502.000	5.504.500	5.517.000
Limburg	2.162.000	2.162.000	2.150.500	2.146.500	2.119.500
Nederland	50.756.000	49.925.000	48.318.000	47.674.000	47.411.000

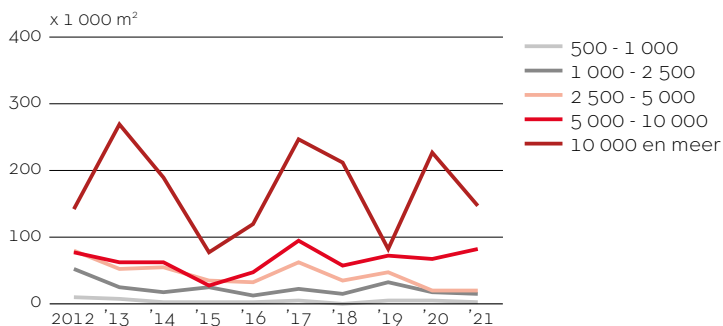
Ontwikkeling van de voorraad kantoorruimte,
31 december

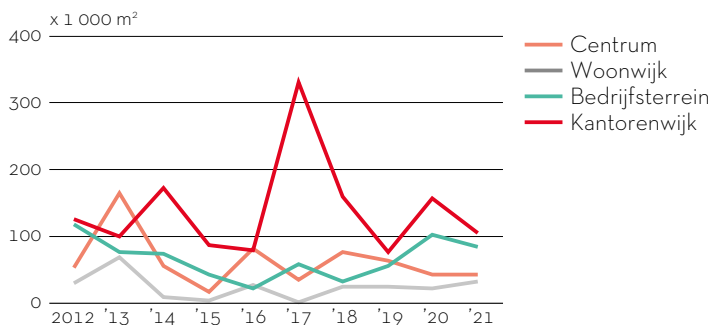
Nieuwbouw van kantoorruimte naar eigendomssituatie

Nieuwbouw van kantoorruimte naar gebouwgrootte

Nieuwbouw van kantoorruimte naar locatietype

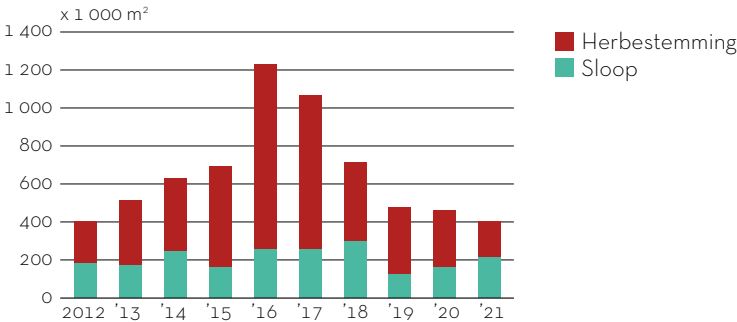
2 Voorraad kantoorruimte per landsdeel, 31 december

	2013 m ²	2015	2017	2019	2021
<i>Noord-Nederland</i>					
Assen	307.000	316.000	282.500	282.000	280.000
Groningen	975.000	937.000	903.000	884.500	903.000
Leeuwarden	603.500	598.500	550.000	534.500	521.500
<i>Oost-Nederland</i>					
Apeldoorn	736.000	671.000	621.500	607.500	608.500
Arnhem	1.121.500	1.094.500	970.500	957.000	943.000
Enschede	482.500	473.500	470.500	467.500	463.000
Hengelo	292.000	287.000	299.500	293.000	293.000
Nijmegen	490.500	481.000	457.500	457.500	457.000
Zwolle	771.500	761.000	735.500	732.500	747.000
<i>Midden-Nederland</i>					
Almere	616.000	609.000	573.500	559.000	534.500
Amersfoort	873.000	868.500	838.500	811.500	799.500
Utrecht	2.735.500	2.664.000	2.714.500	2.746.500	2.785.000
<i>West-Nederland</i>					
Amsterdam	6.148.000	5.979.000	6.008.000	6.094.000	6.237.500
Den Haag	4.114.000	4.054.000	3.802.000	3.689.000	3.651.000
Haarlemmermeer	1.480.000	1.453.000	1.399.000	1.384.000	1.350.500
Rotterdam	3.596.000	3.574.000	3.350.500	3.277.000	3.255.000
<i>Zuid-Nederland</i>					
Breda	739.500	729.000	747.500	741.000	753.000
Den Bosch	973.000	943.000	917.500	923.000	920.500
Eindhoven	1.534.500	1.510.000	1.469.000	1.460.000	1.455.000
Heerlen	475.000	480.000	477.500	468.500	450.000
Maastricht	493.000	491.000	487.500	474.500	471.500
Tilburg	502.500	484.500	471.000	480.500	468.000

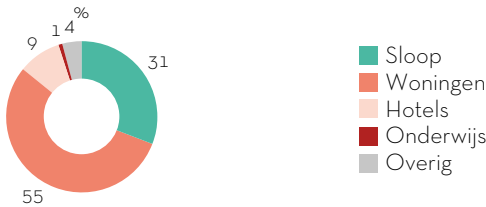
3 Onttrekking aan de voorraad

	2013 m²	2015	2017	2019	2021
Nederland	514.000	689.500	1.010.000	480.000	413.500
waarvan					
Amsterdam	101.000	159.500	106.500	98.000	39.000
Den Haag	139.500	34.500	82.500	27.500	-
Rotterdam	37.000	7.000	70.500	20.000	30.500
Utrecht	40.500	40.500	54.500	-	19.000

Onttrekking aan de voorraad

Onttrekking aan de voorraad naar bestemming, 2012-2021

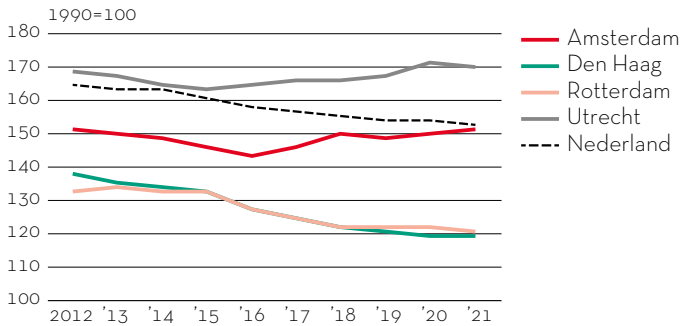

4 Nieuwbouw van kantoorruimte per provincie

	2013 m ²	2015	2017	2019	2021
Groningen	-	1.500	-	4.500	9.000
Friesland	-	-	1.000	-	-
Drenthe	4.000	2.500	-	3.000	-
Overijssel	46.500	2.500	13.000	4.000	14.500
Gelderland	5.000	14.500	13.500	32.500	6.000
Utrecht	18.000	9.000	88.000	50.000	8.000
Flevoland	4.500	-	-	1.000	-
Noord-Holland	63.500	45.500	244.000	43.000	135.000
Zuid-Holland	184.500	40.000	20.000	32.500	50.500
Zeeland	-	500	18.500	-	7.500
Noord-Brabant	38.500	47.000	32.000	55.000	34.500
Limburg	49.000	2.000	1.000	10.500	-
Nederland	413.000	165.000	431.000	236.000	265.000

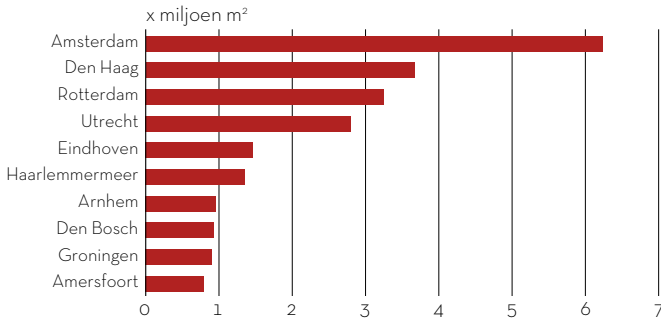
15

Ontwikkeling van de voorraad in de vier grote steden

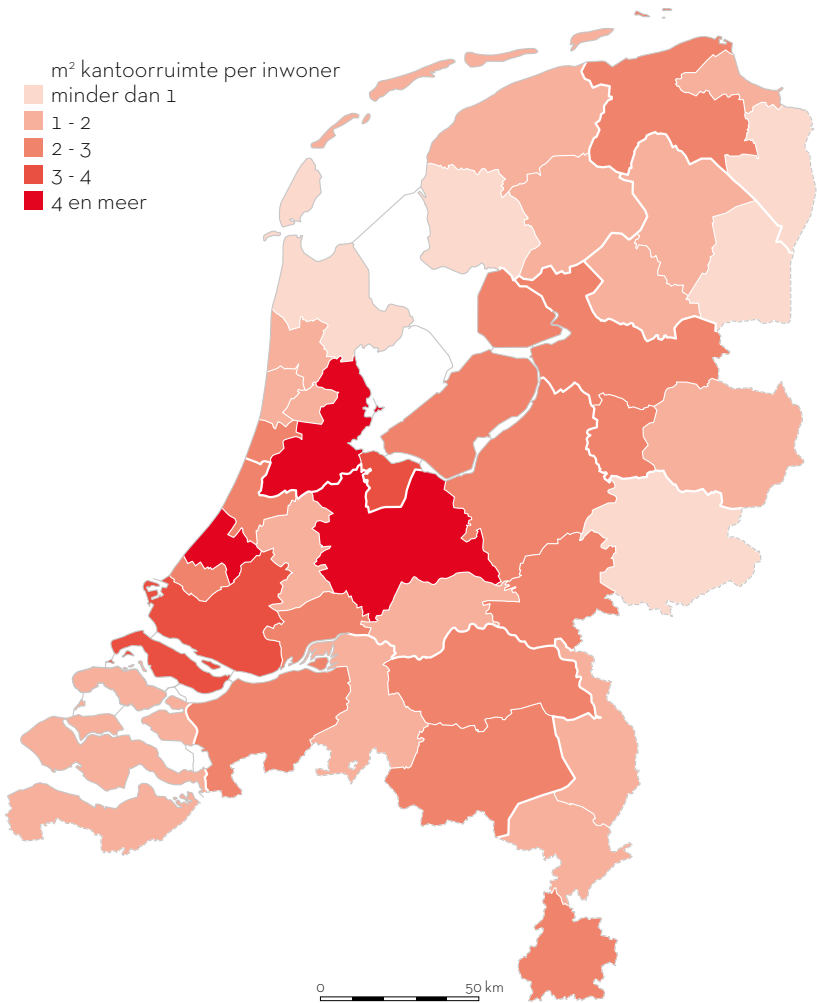

Voorraad

Gemeenten met grootste voorraad kantoren, 31 december 2021

Omvang kantorenvorraad per Corop-gebied

5 Voorraad kantoorruimte per gemeente, 31 december 2021

	voorraad kantoorruimte m ²	inwoners ¹	kantoorruimte per inwoner m ²	aandeel huursector %
Aalsmeer	29.500	31.990	0,90	44
Alblasserdam	20.000	20.135	1,00	53
Albrandswaard	31.500	25.815	1,20	71
Alkmaar	314.500	109.895	2,85	59
Almelo	215.500	73.130	2,95	54
Almere	534.500	214.715	2,50	76
Alphen aan den Rijn	143.500	112.585	1,25	61
Altena	16.500	56.350	0,30	5
Amersfoort	799.500	157.460	5,10	82
Amstelveen	525.500	90.830	5,80	70
Amsterdam	6.237.500	873.340	7,15	85
Apeldoorn	608.500	164.780	3,70	41
Arnhem	943.000	162.425	5,80	68
Assen	280.000	68.835	4,05	44
Baarn	86.500	24.790	3,50	72
Barendrecht	107.500	48.645	2,20	65
Barneveld	99.000	59.990	1,65	69
Beek (L)	82.500	15.875	5,20	72
Bergen op Zoom	99.500	67.515	1,45	44
Berkelland	11.500	43.845	0,25	22
Best	95.500	30.215	3,15	48
Beuningen	17.000	26.155	0,65	65
Beverwijk	41.500	41.865	1,00	64
Bladel	17.000	20.530	0,85	5
Bloemendaal	11.000	23.480	0,45	36
Bodegraven-Reeuwijk	64.000	35.280	1,80	65
Borne	13.000	23.670	0,55	32
Boxtel	52.500	32.975	1,60	48
Breda	753.000	184.125	4,10	67
Brielle	10.500	17.440	0,60	41
Brunssum	14.000	27.670	0,50	5
Bunnik	95.000	15.340	6,20	65
Bunschoten	28.500	22.020	1,30	36
Capelle aan den IJssel	446.000	67.320	6,65	85
Coevorden	24.500	35.315	0,70	6
Culemborg	72.000	29.120	2,45	36
Dalfsen	11.000	28.900	0,40	16
De Bilt	130.000	43.385	3,00	51
De Fryske Marren	21.000	51.780	0,40	38
De Ronde Venen	41.500	44.720	0,95	30
Delft	392.500	103.580	3,80	55
Den Bosch	920.500	155.490	5,90	69
Den Haag	3.651.000	548.320	6,65	51
Den Helder	69.500	56.580	1,25	34
Deurne	21.500	32.435	0,65	25
Deventer	360.000	101.235	3,55	64
Diemen	169.000	31.335	5,40	72
Dijk en Waard	98.000	86.720	1,15	46
Dinkelland	14.000	26.605	0,55	11
Doetinchem	135.500	58.270	2,35	46
Dongen	10.000	26.370	0,40	17
Dordrecht	286.000	119.115	2,40	56
Drimmelen	10.000	27.325	0,35	30
Dronten	20.000	42.010	0,50	49
Druten	11.000	18.990	0,60	60
Duiven	48.500	25.065	1,95	38

	voorraad kantoorruimte m ²	inwoners ¹	kantoorruimte per inwoner m ²	aandeel huursector %
Echt-Susteren	10.000	31.750	0,30	20
Edam-Volendam	12.500	36.270	0,35	35
Ede	234.500	118.530	2,00	67
Eemsdelta	49.000	45.585	1,05	15
Eindhoven	1.455.000	235.690	6,15	79
Emmen	99.500	107.025	0,95	47
Enschede	463.000	159.730	2,90	56
Ermelo	12.500	27.015	0,45	55
Etten-Leur	68.000	43.870	1,55	52
Geertruidenberg	12.000	21.770	0,55	41
Geldrop-Mierlo	23.500	40.065	0,60	8
Gemert-Bakel	17.500	30.760	0,55	4
Genneep	12.500	17.035	0,75	13
Gilze en Rijen	52.500	26.725	1,95	55
Goeree-Overflakkee	22.000	50.590	0,45	10
Goes	108.500	38.595	2,80	40
Goirle	10.000	23.950	0,40	30
Gooise Meren	124.500	58.525	2,15	69
Gorinchem	127.000	37.410	3,40	53
Gouda	291.000	73.680	3,95	70
Groningen	903.000	233.275	3,85	62
Haaksbergen	13.500	24.230	0,55	38
Haarlem	445.500	162.545	2,75	54
Haarlemmermeer	1.350.500	157.790	8,55	82
Hardenberg	42.000	61.355	0,70	19
Harderwijk	85.500	48.725	1,75	59
Hardinxveld-Giessendam	24.000	18.415	1,30	55
Heemskerk	20.500	39.190	0,50	37
Heemstede	23.000	27.545	0,85	67
Heerenveen	104.000	50.650	2,05	58
Heerlen	450.000	86.935	5,20	51
Hellendoorn	21.500	35.930	0,60	22
Hellevoetsluis	15.000	40.130	0,35	28
Helmond	152.000	92.625	1,65	56
Hendrik-Ido-Ambacht	25.000	31.260	0,80	62
Hengelo	293.000	81.050	3,60	54
Het Hogeland	12.000	47.835	0,25	28
Heumen	12.000	16.570	0,70	57
Heusden	21.000	45.005	0,45	47
Hillegom	13.000	22.195	0,60	41
Hilversum	554.500	91.235	6,10	71
Hoeksche Waard	52.500	88.045	0,60	37
Hof van Twente	20.000	35.000	0,55	13
Hoogeveen	72.500	55.605	1,30	37
Hoorn	100.000	73.620	1,35	37
Houten	216.000	50.225	4,30	79
Huizen	78.000	41.090	1,90	45
Hulst	12.000	27.575	0,45	6
IJsselstein	34.500	33.820	1,00	60
Kaag en Braassem	22.000	27.540	0,80	51
Kampen	28.500	54.475	0,50	20
Katwijk	37.500	65.995	0,55	35
Kerkrade	68.000	45.440	1,50	72
Krimpen aan den IJssel	29.500	29.410	1,00	51
Krimpenerwaard	21.500	56.620	0,40	14
Land van Cuijk	72.500	90.190	0,80	14

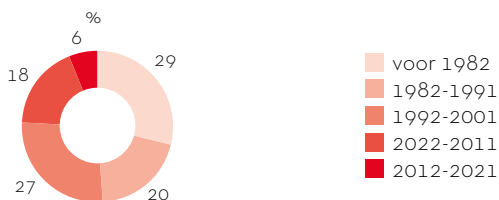
	voorraad kantoorruimte m ²	inwoners ¹	kantoorruimte per inwoner m ²	aandeel huursector %
Landgraaf	19.000	37.260	0,50	5
Langedijk	11.000	28.335	0,40	77
Lansingerland	53.500	63.365	0,85	28
Laren	18.500	11.400	1,60	71
Leeuwarden	521.500	124.480	4,20	47
Leiden	541.000	124.095	4,35	73
Leiderdorp	57.500	27.375	2,10	31
Leidschendam-Voorburg	160.500	76.435	2,10	65
Lelystad	216.000	79.810	2,70	49
Leudal	10.500	36.045	0,30	5
Leusden	173.500	30.545	5,70	54
Lisse	28.500	22.980	1,25	54
Lochem	26.000	33.950	0,75	42
Maassluis	32.000	33.565	0,95	25
Maastricht	471.500	120.225	3,90	57
Medemblik	29.000	45.165	0,65	33
Meerijstad	116.500	81.645	1,45	27
Meppel	86.500	34.385	2,50	58
Middelburg	154.500	48.965	3,15	30
Midden-Delfland	12.500	19.415	0,65	5
Midden-Drenthe	10.000	33.380	0,30	5
Midden-Groningen	43.500	60.725	0,70	18
Moerdijk	52.000	37.185	1,40	37
Molenlanden	18.000	44.130	0,40	13
Montferland	16.000	36.030	0,45	12
Nieuwegein	334.000	63.865	5,25	76
Nijkerk	92.000	43.600	2,10	55
Nijmegen	457.000	177.360	2,60	60
Nissewaard	84.500	85.440	1,00	51
Noardeast-Fryslan	14.000	45.480	0,30	29
Noordenveld	14.000	31.215	0,45	4
Noordoostpolder	45.500	47.585	0,95	26
Noordwijk	63.000	44.060	1,45	56
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	12.000	23.700	0,50	33
Nunspeet	19.000	28.020	0,70	61
Oegstgeest	51.000	25.065	2,05	53
Oirschot	13.500	18.840	0,70	29
Oisterwijk	24.000	32.375	0,75	39
Oldambt	39.500	38.275	1,05	13
Oldenzaal	62.500	31.700	1,95	54
Ommen	15.000	18.295	0,80	7
Oost Gelre	24.500	29.575	0,85	22
Oosterhout	137.500	56.205	2,45	56
Ooststellingwerf	12.000	25.465	0,45	25
Opsterland	12.000	29.810	0,40	31
Oss	113.000	92.525	1,20	43
Oude IJsselstreek	12.500	39.345	0,30	11
Ouder-Amstel	172.000	14.125	12,20	79
Overbetuwe	44.500	48.215	0,90	47
Papendrecht	78.500	32.170	2,45	23
Peel en Maas	14.500	43.660	0,35	8
Pijnacker-Nootdorp	30.500	55.675	0,55	40
Purmerend	103.500	81.685	1,25	54
Putten	11.000	24.365	0,45	18
Raalte	26.500	37.910	0,70	17
Renkum	19.500	31.415	0,60	65

	voorraad kantoorruimte m ²	inwoners ¹	kantoorruimte per inwoner m ²	aandeel huursector %
Renswoude	12.500	5.555	2,25	5
Rheden	49.500	43.525	1,15	56
Ridderkerk	79.000	46.670	1,70	50
Rijssen-Holten	51.000	38.205	1,35	28
Rijswijk	748.000	55.220	13,55	73
Roermond	222.000	58.765	3,80	42
Roosendaal	101.000	77.200	1,30	53
Rotterdam	3.255.000	651.630	5,00	80
Schagen	46.000	46.530	1,00	32
Schiedam	219.000	79.280	2,75	64
Schouwen-Duiveland	24.500	34.065	0,70	6
Sint-Michielsgestel	10.000	29.500	0,35	46
Sittard-Geleen	262.500	91.745	2,85	48
Slidrecht	87.500	25.595	3,40	54
Sluis	12.000	23.165	0,50	11
Smallerland	111.000	56.040	2,00	48
Soest	61.500	46.905	1,30	43
Someren	10.000	19.430	0,50	18
Son en Breugel	91.000	17.550	5,20	63
Stadskanaal	11.500	31.755	0,35	11
Steenbergen	10.500	24.310	0,45	6
Steenwijkerland	27.000	44.340	0,60	37
Stein	28.000	24.875	1,15	26
Stichtse Vecht	115.500	65.110	1,75	88
Sudwest-Fryslan	72.500	90.000	0,80	37
Terneuzen	107.500	54.465	1,95	29
Teylingen	35.000	37.790	0,95	46
Tholen	10.000	26.085	0,40	5
Tiel	90.000	41.920	2,15	35
Tilburg	468.000	221.945	2,10	55
Twenterand	21.500	33.700	0,65	9
Tynaarlo	22.500	33.980	0,65	46
Uden	45.000	42.290	1,05	38
Uithoorn	52.000	30.205	1,70	32
Utrecht	2.781.500	359.370	7,75	72
Utrechtse Heuvelrug	106.000	49.945	2,10	46
Valkenswaard	38.500	31.220	1,25	35
Veendam	63.000	27.415	2,30	36
Veenendaal	212.000	66.910	3,15	73
Veldhoven	162.500	45.500	3,55	31
Velsen	121.000	68.615	1,75	32
Venlo	263.000	101.990	2,60	41
Venray	61.000	43.715	1,40	33
Vijfheerenlanden	132.000	57.830	2,30	74
Vlaardingen	87.000	73.925	1,20	37
Vlissingen	40.000	44.360	0,90	24
Voorschoten	19.000	25.650	0,75	50
Voorst	13.000	24.790	0,50	18
Vught	34.500	31.670	1,10	49
Waalre	34.000	17.545	1,95	85
Waalwijk	90.500	48.815	1,85	39
Waddinxveen	43.000	30.480	1,40	52
Wageningen	216.000	39.635	5,45	34
Wassenaar	67.500	26.950	2,50	58
Weert	80.500	50.010	1,60	65
Weesp	65.000	20.445	3,20	64

	voorraad kantoorruimte m ²	inwoners ¹	kantoorruimte per inwoner m ²	aandeel huursector %
West Betuwe	56.500	51.495	1,10	58
Westerkwartier	24.000	63.680	0,40	29
Westland	109.000	111.380	1,00	47
Weststellingwerf	12.500	26.130	0,50	5
Wijchen	22.500	41.260	0,55	37
Winterswijk	26.500	29.020	0,90	43
Woerden	208.000	52.695	3,95	81
Wormerland	11.500	16.335	0,70	64
Woudenberg	11.000	13.640	0,80	52
Zaanstad	220.000	156.900	1,40	60
Zaltbommel	81.000	29.445	2,75	67
Zeewolde	18.500	22.880	0,80	33
Zeist	266.000	65.045	4,10	51
Zevenaar	50.500	44.095	1,15	35
Zoetermeer	550.500	125.265	4,40	68
Zoeterwoude	25.000	8.845	2,85	51
Zuidplas	20.500	45.065	0,45	67
Zutphen	94.500	48.110	1,95	38
Zwartewaterland	13.000	22.825	0,55	23
Zwijndrecht	86.000	44.775	1,90	37
Zwolle	747.000	129.840	5,75	68

(1) Centraal Bureau voor de Statistiek

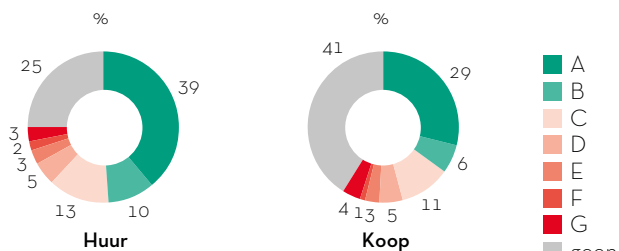
Voorraad kantoorruimte naar bouwperiode, 31 december 2021

22

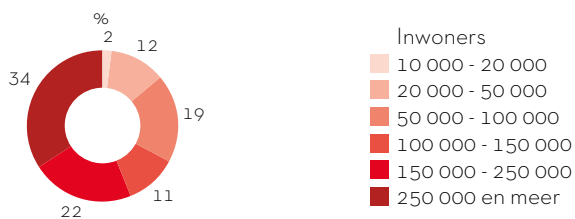
Voorraad

Voorraad kantoorruimte met energielabel, 31 december 2021

Bron: RVO; bewerking: Bak

Voorraad kantoorruimte naar gemeentegrootte, 31 december 2021

6 Onttrekking aan de voorraad 2012-2021

	sloop %	herbestemming			
		wonen	hotel	onderwijs	overig
Naar locatietype					
Centrum	23	35	32	26	23
Woonwijk	25	31	13	15	26
Bedrijventerrein	14	5	9	-	21
Kantorenwijk	36	28	46	59	28
Buitengebied	2	1	-	-	2
Naar bouwperiode					
voor 1960	11	9	13	-	21
1960-1969	14	12	6	9	3
1970-1979	30	25	12	13	19
1980-1989	38	28	20	32	19
1990-1999	6	18	33	46	27
2000-2009	1	8	15	-	11
na 2009	-	-	1	-	-
Naar gebouwgrootte					
500-999	1	1	-	1	4
1000-2499	10	15	8	4	30
2500-4999	24	28	19	23	44
5000-9999	26	24	36	39	16
10000 en meer	39	32	37	33	6
Naar eigendom					
Huur	53	79	90	62	62
Koop	47	21	10	38	38

Bouwkosten

Gemakkelijk hanteerbare kostengetallen waarmee men snel bouwkosten van kantoren kan bepalen, zijn te vinden in de taxatieboekjes van *BIM Media*. Daarin wordt een onderscheid gemaakt tussen vierkante kantoren en rechthoekige kantoren. Bij het bepalen van de kosten wordt uitgegaan van normale bouwconstructies, dat wil zeggen draagconstructies met stabilisatiewand, een gevel die voor 30 procent uit gevelopeningen bestaat en een inpandige technische ruimte die 7 procent van het vloeroppervlak voor haar rekening neemt. Verder is vanaf drie verdiepingen rekening gehouden met een dakopbouw voor technische installaties en één of meerdere liften. De technische installaties bestaan onder andere uit een centraal gasgestookte installatie, ventilatievoorziening met verwarming maar zonder koeling, pvc-riolering, centrale kracht- en lichtinstallatie inclusief armaturen, brandbeveiliging en inclusief vaste sanitaire voorzieningen.

Een betrouwbaar beeld van de kostenontwikkelingen in de bouw geven de BDB-indexcijfers van het *Bureau Documentatie Bouwwezen*. Deze cijfers – al decennialang een standaard voor de bouwwereld – worden maandelijks berekend door het Bureau Documentatie Bouwwezen. De BDB-cijfers zijn zogeheten input-indexcijfers. Dat wil zeggen dat wordt uitgegaan van een pakket van vaststaande hoeveelheden materialen, manuren en indirecte kosten. Materiaalprijzen worden verkregen door een halfjaarlijkse materialenenquête. Bij de berekening van de BDB-indexcijfers voor kantoren wordt uitgegaan van een gebouw van 4600 vierkante meter in drie bouwlagen.

Begripsomschrijvingen

Bouwkosten

Bouwkosten zijn kosten die voortvloeien uit aangegane verplichtingen ten behoeve van de realisering van een bouwproject tot en met de oplevering van het gebouw. Bouwkosten omvatten directe kosten en indirecte kosten en zijn exclusief grondkosten, projectgebonden bedrijfskosten, losse inrichting en bedrijfsinstallaties, bijkomende bouw- en projectkosten en BTW. Directe kosten omvatten bouwkundige werken, inclusief bodemvoorzieningen en paalfundering van 9 meter, gebouwinstallaties en vaste inrichtingen. Indirecte kosten zijn algemene bouwplaatskosten, algemene bedrijfskosten, winst en risico

25

Netto vloeroppervlakte (nvo)

Dit is de bruto vloeroppervlakte minus de oppervlakten van de begrenzende, opgaande scheidingsconstructies zoals muren.

1 Richtprijzen bouwkosten kantoren

	2019 bvo €/m ²	nvo	2020 bvo	nvo	2021 bvo	nvo
<i>Vierkante kantoren</i>						
<i>Drielaags</i>						
1 480 m ²	1185	1265	1230	1300	1265	1350
1 995 m ²	1155	1220	1190	1260	1240	1310
2 595 m ²	1115	1170	1150	1205	1195	1255
<i>Vierlaags</i>						
1 385 m ²	1215	1310	1250	1350	1295	1400
1 970 m ²	1175	1255	1210	1290	1260	1345
3 455 m ²	1085	1140	1120	1175	1165	1225
<i>Vijflaags</i>						
4 590 m ²	1070	1120	1105	1155	1150	1205
<i>Zeslaags</i>						
9 800 m ²	1010	1045	1040	1080	1085	1125
16 600 m ²	960	985	992	1020	1035	1065
<i>Rechthoekige kantoren</i>						
<i>Drielaags</i>						
2 620 m ²	1180	1255	1215	1290	1265	1340
3 250 m ²	1145	1205	1180	1240	1225	1290
5 360 m ²	1055	1095	1090	1130	1135	1175
<i>Vierlaags</i>						
1 480 m ²	1270	1380	1305	1415	1360	1475
2 290 m ²	1205	1340	1240	1380	1290	1430
3 500 m ²	1140	1210	1175	1245	1225	1300
<i>Vijflaags</i>						
5 415 m ²	1085	1145	1120	1180	1165	1230
<i>Twaalflaags</i>						
9 600 m ²	1200	1265	1235	1300	1280	1350
15 715 m ²	1190	1255	1220	1290	1270	1345

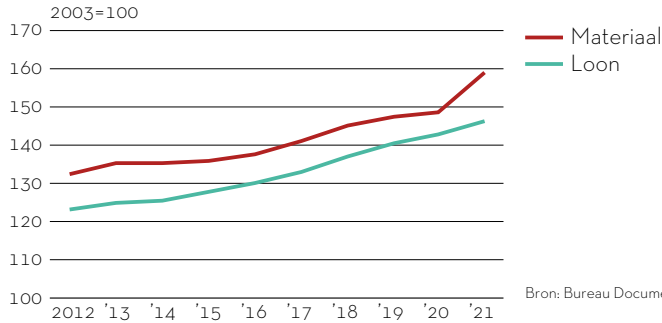
Bron: BIM Media/Bouwkosten.nl; bewerking: Bak

2 Samengestelde materiaal- en loonkosten van nieuwbouw kantoren

	2013 januari 2003=100	2015	2017	2019	2021
Januari	130,8	131,4	136,3	142,7	148,5
Februari	130,7	131,5	136,3	143,0	149,7
Maart	130,7	131,5	137,0	143,0	150,5
April	130,9	131,5	137,2	143,0	150,9
Mei	130,9	131,5	137,3	143,6	151,6
Juni	130,9	131,9	137,3	143,7	153,2
Juli	130,9	132,6	137,8	144,8	155,2
Augustus	130,8	132,6	137,8	144,8	154,8
September	131,1	133,0	138,1	144,9	155,0
Oktober	131,1	133,0	138,2	145,1	155,4
November	131,1	133,0	139,1	145,0	155,5
December	131,2	133,0	139,1	145,0	155,8
Jaar	130,9	132,2	137,6	144,0	153,0

Bron: Bureau Documentatie Bouwwezen

Bouwkosten

Bron: Bureau Documentatie Bouwwezen

Vraag

In tegenstelling tot de hier gepresenteerde cijfers geven de meeste statistieken ter zake van de vraag maar zeer beperkte informatie; men registreert namelijk uitsluitend de vraag op de vrije markt. In deze publicatie omvat de vraag naar kantoren zowel ruimten die op de vrije markt worden verhuurd en verkocht als gebouwen die door gebruikers zelf voor eigen rekening worden neergezet, de zogenoemde eigenbouw. De vraag wordt geregistreerd in het jaar waarin tussen partijen wilsovereenstemming is bereikt of – in geval van nieuwbouw voor eigen gebruik – zodra de bouw daadwerkelijk is begonnen.

De vraagcijfers die in deze publicatie worden vermeld, zijn totstandgekomen door integratie van gegevens uit verschillende bronnen, waarbij *Vastgoedmarkt* en *PropertyNL* als voornaamste bron hebben gefungeerd.

Begripsomschrijvingen

A-locatie

Een A-locatie is een openbaar vervoerlocatie in een stadscentrum, dicht bij een centraal station. In het algemeen is een dergelijke locatie minder goed bereikbaar met de auto en zijn er relatief beperkte parkeermogelijkheden.

B-locatie

Een B-locatie is een gemengde openbaar vervoerlocatie en autolocatie, gelegen dicht bij een voorstadstation of bij een knooppunt van hoogwaardig openbaar vervoer (metro, sneltram). Een B-locatie heeft vaak een snelle aansluiting op het hoofdwegennet en beschikt over goede parkeermogelijkheden.

C-locatie

Een C-locatie is een autolocatie aan de rand van de stad met een directe aansluiting op het hoofdwegennet. Een C-locatie is in het algemeen minder goed bereikbaar met het openbaar vervoer.

Nieuwbouw

Hiertoe worden gerekend kantoren die niet ouder zijn dan twee jaar en kantoren die nog niet eerder in gebruik zijn geweest.

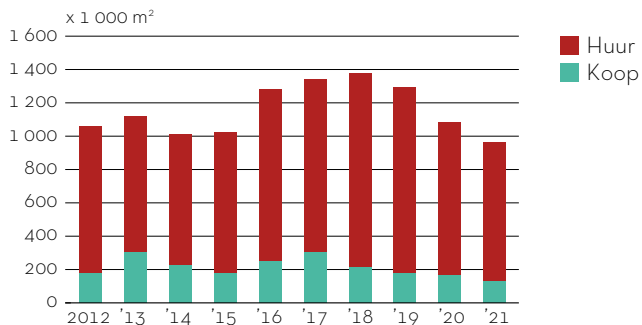
Vraag

Onder de vraag wordt verstaan het aantal vierkante meters kantoorruimte dat in gebruik wordt genomen voor kantoordoeleinden. Kantoorruimte die wordt opgenomen ten behoeve van een bestemmingswijziging, zoals bijvoorbeeld voor woningen, wordt niet als vraag meegenomen. Ook contractverlengingen en zogenoemde sale-and-leaseback transacties worden niet tot de vraag gerekend. Vraagcijfers hebben vrijwel altijd betrekking op ruimten van minimaal 200 vierkante meter.

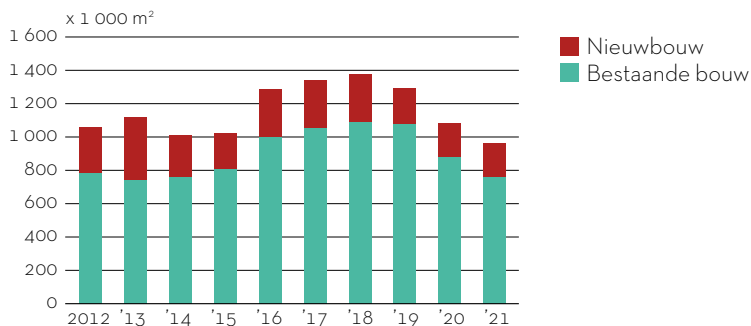
Vrije markt

Dit is de huur – en koopmarkt waarin projectontwikkelaars, bouwers en beleggers ruimten aanbieden voor veelal nog onbekende gebruikers.

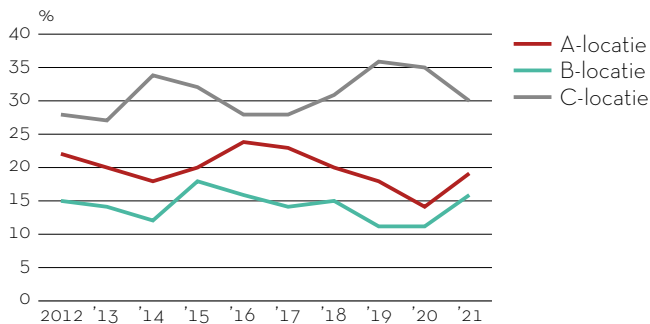
Vraag naar kantoorruimte naar eigendomssituatie

Vraag naar kantoorruimte naar gebouwtype

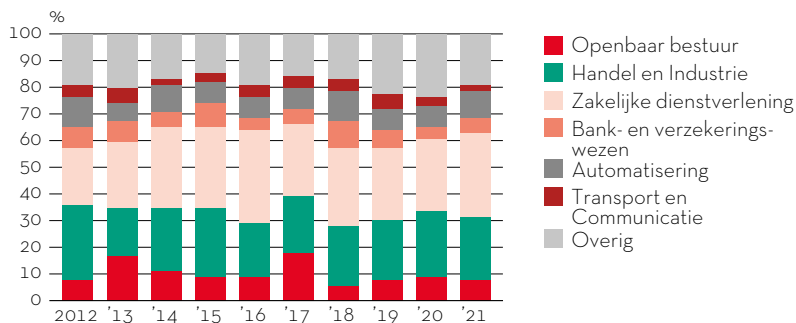

Vraag naar kantoorruimte naar bereikbaarheid

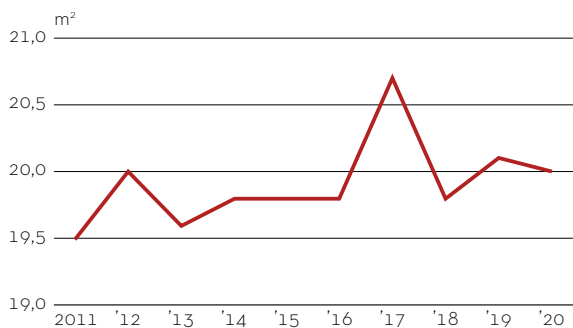
Vraag naar kantoorruimte per bedrijfstak/-klasse

31

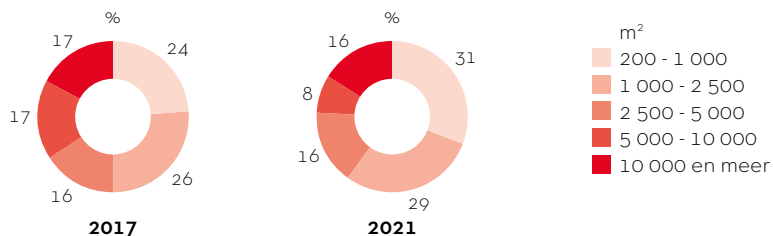
Vraag

Gemiddelde vloeroppervlakte per werkplek

Bron: NFC Index

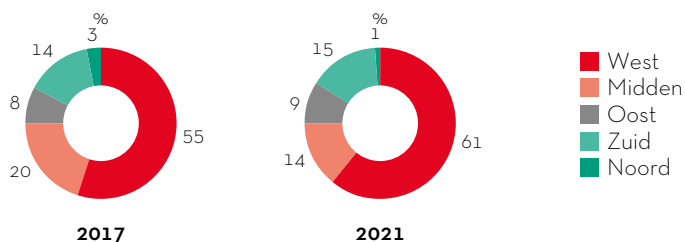
Vraag naar kantoorruimte naar grootteklasse

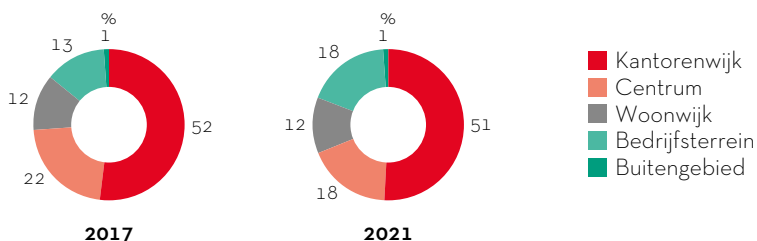
32

Vraag

Vraag naar kantoorruimte naar landsdeel

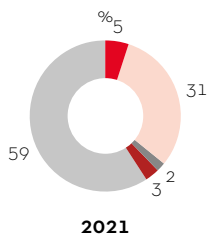
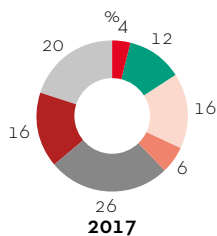
Vraag naar kantoorruimte naar locatietype

1 Vraag naar kantoorruimte per provincie

	2017 m ²	2018	2019	2020	2021
Groningen	16.000	26.000	20.000	19.000	4.500
Friesland	8.000	9.500	8.000	15.500	2.500
Drenthe	10.500	4.500	6.500	4.500	5.000
Overijssel	51.000	37.000	40.500	39.000	31.000
Gelderland	55.500	82.000	57.500	64.500	59.500
Utrecht	250.000	216.000	271.500	133.500	124.000
Flevoland	14.000	20.500	16.000	10.500	16.000
Noord-Holland	454.500	457.000	323.000	316.000	353.500
Zuid-Holland	291.000	309.000	368.000	299.000	232.000
Zeeland	29.500	12.000	5.000	9.000	14.000
Noord-Brabant	134.500	129.000	152.500	140.000	102.500
Limburg	27.500	63.500	27.500	30.500	23.500
Nederland	1.342.000	1.366.000	1.296.000	1.081.000	968.000

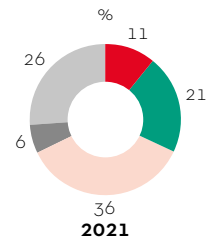
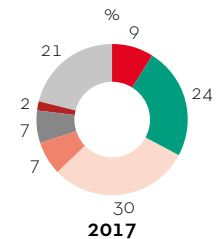
Vraag naar kantooruimte in Noord-Nederland

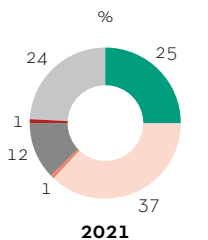
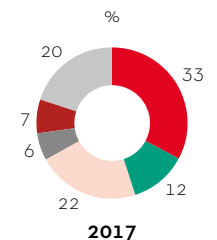
34

Vraag

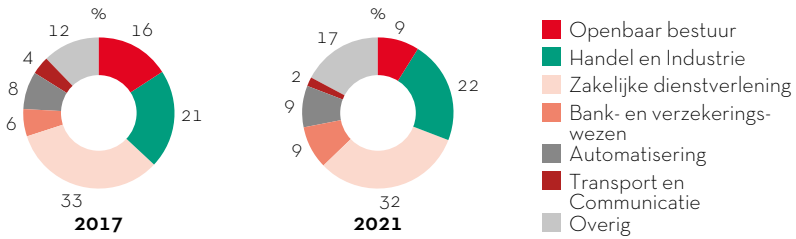
Vraag naar kantooruimte in Oost-Nederland

Vraag naar kantooruimte in Midden-Nederland

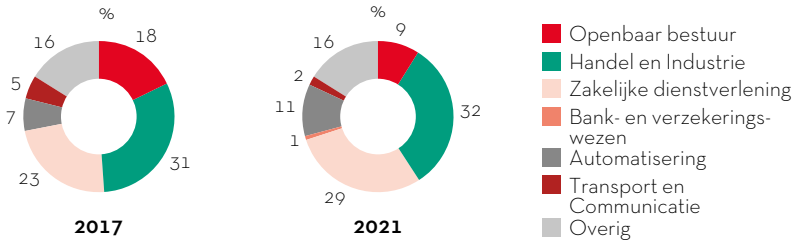

Vraag naar kantooruimte in West-Nederland

35

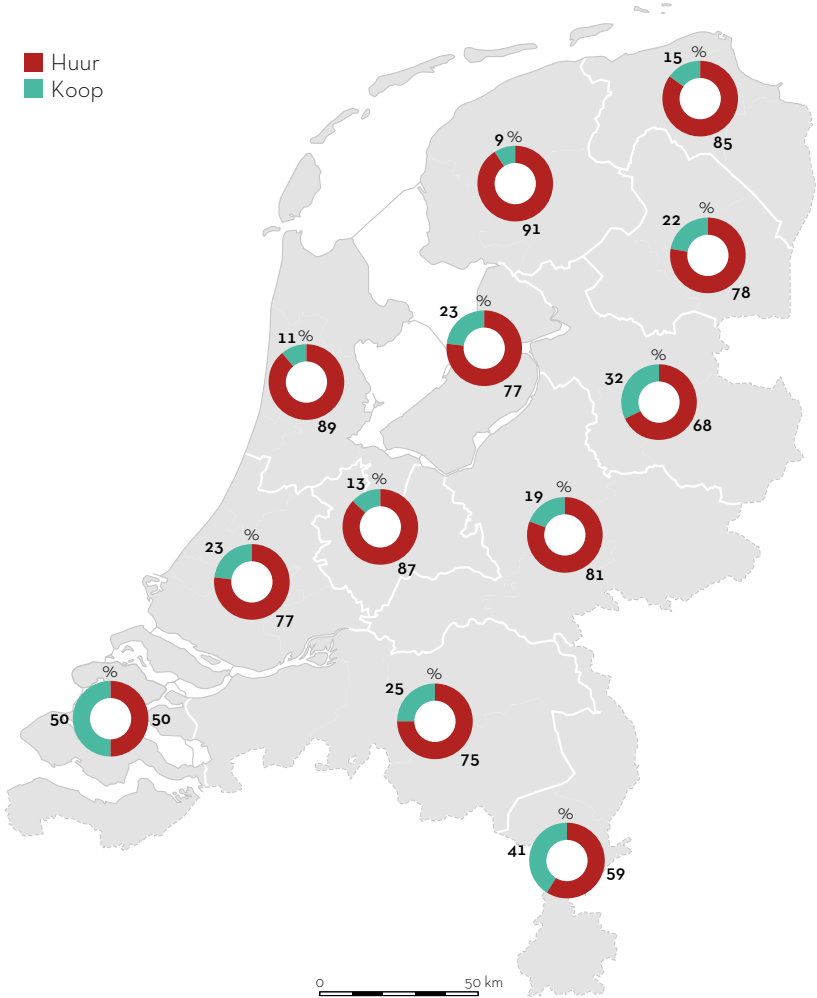
Vraag naar kantooruimte in Zuid-Nederland

Vraag

Vraag naar kantoorruimte naar eigendomssituatie per provincie, 2012-2021

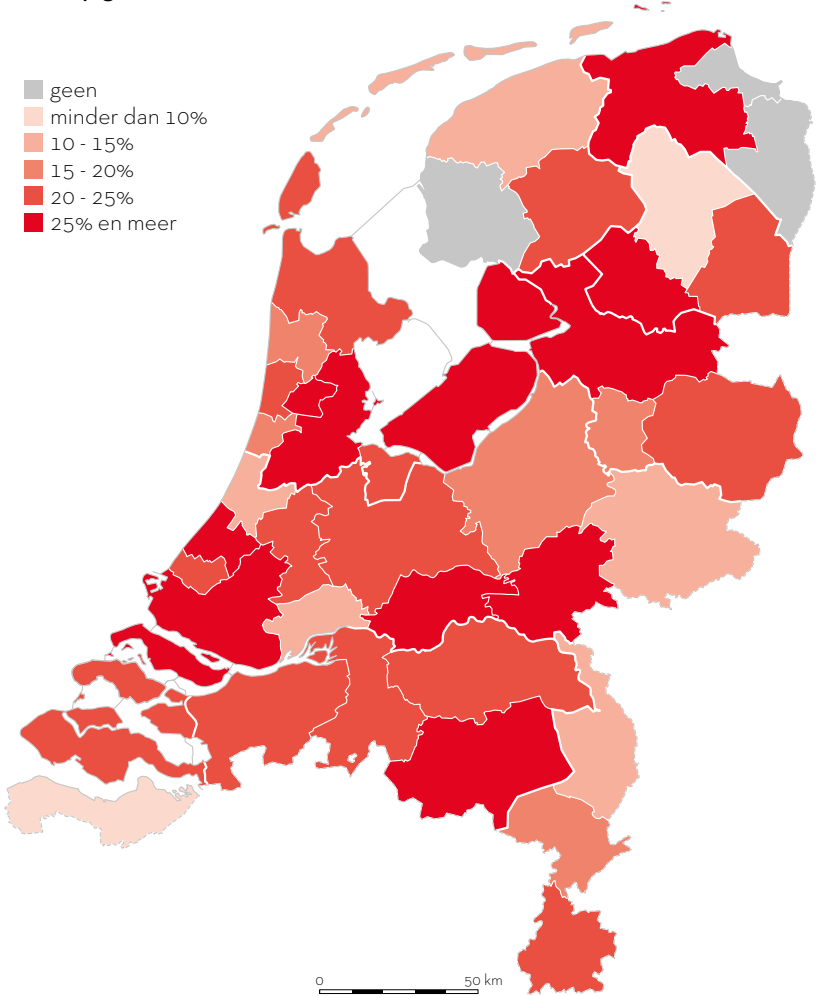
Huur
Koop

2 Vraag naar kantoorruimte per landsdeel

	2017 m ²	2018	2019	2020	2021
<i>Noord-Nederland</i>					
Groningen	14.500	23.500	15.000	22.500	3.500
Leeuwarden	3.500	6.000	5.000	10.000	1.000
Assen	3.500	1.500	3.500	1.000	4.000
<i>Oost-Nederland</i>					
Apeldoorn	5.000	12.000	12.500	10.500	11.000
Arnhem	14.500	29.500	18.500	28.000	24.500
Enschede	16.000	10.500	7.500	5.000	6.500
Hengelo	11.000	5.500	2.500	3.500	3.000
Nijmegen	10.500	11.500	17.000	6.500	7.000
Zwolle	11.500	12.000	9.000	22.000	12.500
<i>Midden-Nederland</i>					
Amersfoort	23.000	22.000	52.500	14.000	10.000
Utrecht	171.500	99.500	159.000	66.000	75.000
Almere	8.500	20.500	15.000	10.500	16.000
<i>West-Nederland</i>					
Amsterdam	354.000	325.500	222.500	212.000	231.000
Den Haag	103.500	60.500	133.500	80.500	62.000
Rotterdam	81.500	129.000	99.500	82.000	85.500
Haarlemmermeer	56.500	61.000	37.500	31.500	51.500
<i>Zuid-Nederland</i>					
Breda	16.000	24.000	22.500	20.500	18.500
Tilburg	9.500	3.000	6.500	11.500	9.500
Den Bosch	29.000	25.500	29.500	25.000	23.000
Eindhoven	56.500	48.500	53.500	32.000	33.500
Heerlen	10.500	15.500	12.500	5.000	1.000
Maastricht	10.500	4.000	6.500	9.000	9.000

Aandeel zakelijke dienstverlening in vraag naar kantoorruimte
per Corop-gebied, 2012-2021

3 Vraag naar kantoorruimte per bedrijfstak/-klasse

	2017 %	2018	2019	2020	2021
Industrie	13	12	12	18	14
Bouwnijverheid	1	3	4	2	3
Handel en reparatie	7	8	6	6	6
Transport	3	3	4	2	1
Communicatie	2	2	2	2	-
Bank- en verzekeringswezen	4	11	6	4	6
Financiële zakelijke dienstverlening	5	5	4	8	7
Overige zakelijke dienstverlening	24	24	24	19	26
Automatisering	8	11	8	8	10
Openbaar bestuur	18	5	8	9	8
Onderwijs en gezondheidszorg	7	7	11	12	11
Overig	8	9	11	10	8

Aanbod

De basis voor de registratie van het aanbod wordt voor een belangrijk deel gevormd door cijfers die worden gepubliceerd door *Funda In Business*. Alleen ruimten die tot de vrije markt behoren, worden geregistreerd. Alhoewel deze aanbodcijfers redelijk betrouwbaar zijn, vindt toch nog een uitgebreide controle plaats ter voorkoming van dubbeltellingen en de registratie van ruimten die niet tot de feitelijke kantorenmarkt kunnen worden gerekend.

Naast het totale aanbod van kantoorruimte wordt in deze publicatie ook aandacht geschonken aan het zogenoemde structurele aanbod van kantoren. Opgemerkt moet worden dat de analyse van het structurele aanbod zich in hoofdzaak beperkt tot de vier grote kantorensteden van Nederland: Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht.

Begripsomschrijvingen

Aanbod

Onder aanbod wordt verstaan gebouwen waarin minimaal 500 vierkante meter kantoorruimte te huur of te koop wordt aangeboden. Het aanbod wordt gemeten aan het eind van het kalenderjaar en omvat uitsluitend reeds opgeleverde en/of nog in aanbouw zijnde kantoren. Projecten die in voorbereiding zijn en derhalve nog moeten worden gebouwd, worden in het aanbod niet meegeteld. Aanbod is hier niet identiek aan leegstand, dat wil zeggen dat de aangeboden kantoorruimte niet leeg hoeft te staan.

41

Nieuwbouw

Hiertoe worden gerekend kantoren die niet ouder zijn dan twee jaar en kantoren die nog niet eerder in gebruik zijn geweest.

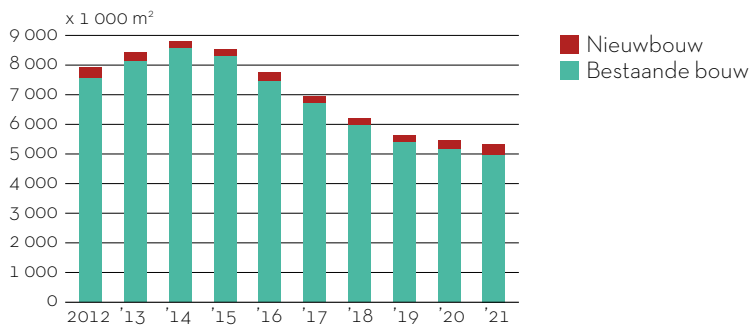
Structureel aanbod

Er is sprake van structureel aanbod indien in een kantoorgebouw gedurende drie achtereenvolgende jaren steeds dezelfde vierkante meters worden aangeboden.

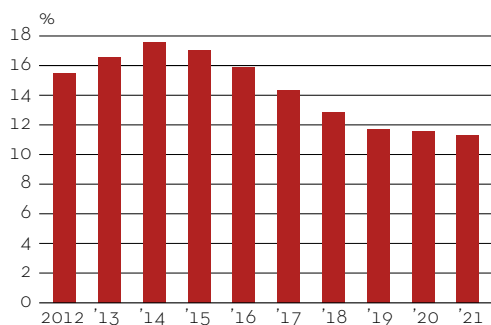
Voorraad

Met voorraad wordt bedoeld het totaal van leegstaande en in gebruik zijnde kantoren. Ook kantoren die op het moment van registratie nog in aanbouw zijn, worden tot de voorraad gerekend.

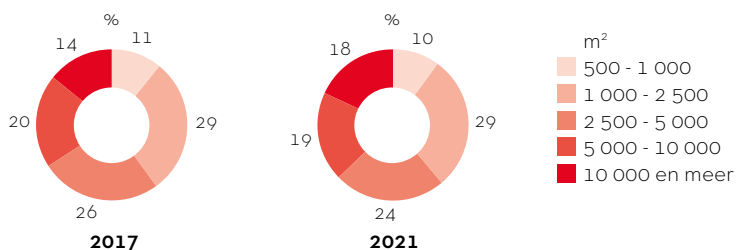
Aanbod van kantoorruimte naar gebouwtype

Aanbod van kantoorruimte als percentage van de voorraad

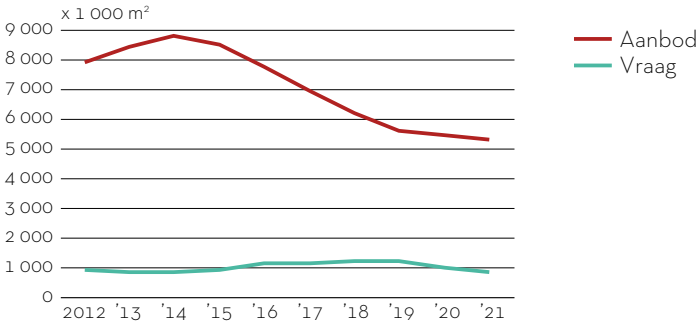
Aanbod van kantoorruimte naar grootteklasse

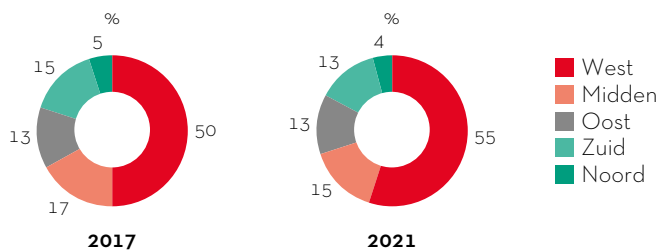
1 Aanbod van kantoorruimte per provincie, 31 december

	2017 m ²	2018	2019	2020	2021
Groningen	131.500	104.500	83.000	69.000	77.000
Friesland	122.000	90.500	56.000	54.500	48.000
Drenthe	124.500	112.000	88.500	80.000	70.500
Overijssel	355.000	331.500	307.000	301.000	316.500
Gelderland	546.000	482.000	444.000	405.000	367.000
Utrecht	996.000	874.000	735.500	716.500	661.500
Flevoland	200.000	185.500	169.500	174.000	145.000
Noord-Holland	1.403.000	1.260.000	1.158.500	1.212.000	1.389.000
Zuid-Holland	2.059.000	1.858.500	1.729.500	1.695.000	1.547.000
Zeeland	41.000	34.500	40.000	37.000	24.500
Noord-Brabant	665.000	562.000	526.000	488.500	461.000
Limburg	304.000	298.000	261.500	265.500	232.000
Nederland	6.947.000	6.193.000	5.599.000	5.498.000	5.339.000

Vraag en aanbod op de vrije markt

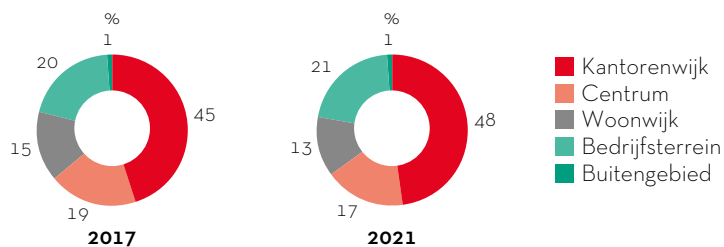
Aanbod van kantoorruimte naar landsdeel

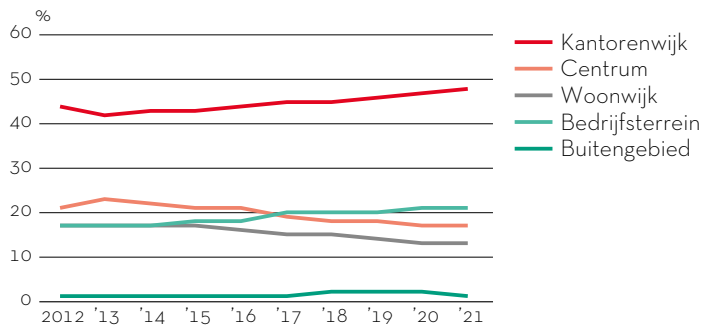
44

Aanbod

Aanbod van kantoorruimte naar locatietype

Aanbod van kantoorruimte naar locatietype

2 Aanbod van kantoorruimte naar leeftijd per provincie, 31 december 2021

	0-2 jaar	3-7 jaar	8-12 jaar	13-17 jaar	18 jaar en ouder
	%				
Groningen	21	-	1	12	66
Friesland	-	-	-	7	93
Drenthe	-	-	-	4	96
Overijssel	5	-	6	11	78
Gelderland	-	3	1	10	86
Utrecht	3	3	1	8	85
Flevoland	-	-	1	20	79
Noord-Holland	11	6	2	6	75
Zuid-Holland	3	1	2	9	85
Zeeland	-	-	5	11	84
Noord-Brabant	7	1	3	8	81
Limburg	1	1	1	7	90

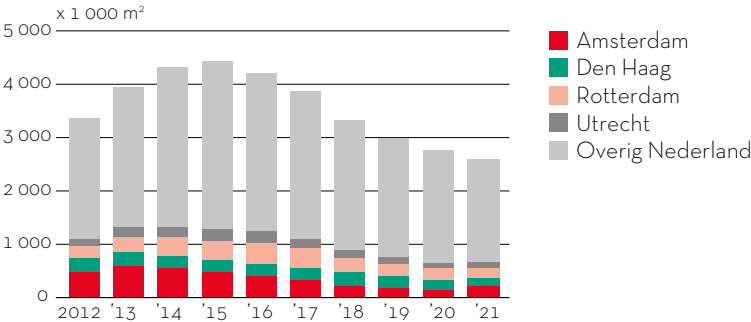
45

Aanbod van kantoorruimte naar leeftijd, 31 december 2021

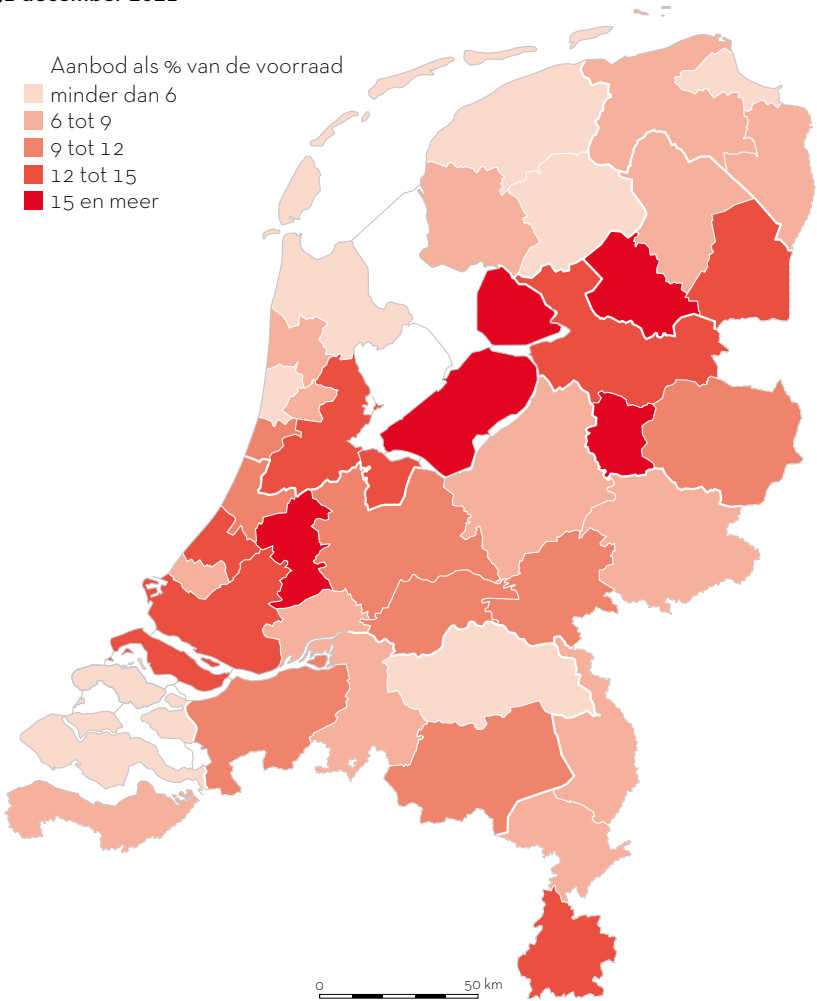
Aanbod

Structureel aanbod van kantoorruimte

**Aanbod van kantoorruimte per Corop-gebied,
31 december 2021**

- Aanbod als % van de voorraad
- minder dan 6
  - 6 tot 9
  - 9 tot 12
  - 12 tot 15
  - 15 en meer

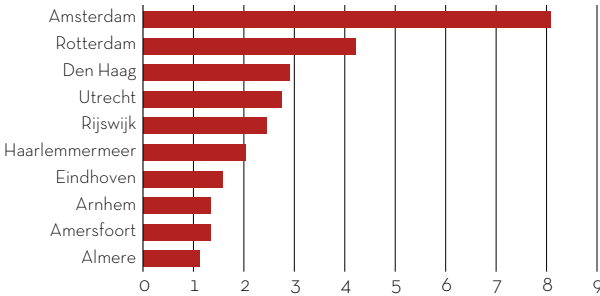
3 Aanbod van kantoorruimte per landsdeel, 31 december

	2017 m ²	2018	2019	2020	2021
<i>Noord-Nederland</i>					
Assen	52.000	45.500	36.000	31.000	25.000
Groningen	113.500	87.000	61.500	55.000	60.000
Leeuwarden	78.500	58.000	41.000	34.500	26.000
<i>Oost-Nederland</i>					
Apeldoorn	91.000	89.500	79.500	67.500	59.000
Arnhem	187.000	167.000	145.500	130.500	133.000
Enschede	74.000	69.000	63.500	61.500	59.000
Hengelo	37.000	36.500	40.500	42.000	52.500
Nijmegen	57.000	52.500	40.000	36.500	34.000
Zwolle	119.500	114.000	89.500	93.500	103.000
<i>Midden-Nederland</i>					
Almere	170.000	143.000	138.000	142.000	112.000
Amersfoort	195.500	168.500	140.500	124.000	131.000
Utrecht	349.000	315.500	261.500	279.500	272.000
<i>West-Nederland</i>					
Amsterdam	652.000	586.000	576.000	653.500	807.500
Den Haag	444.000	417.500	317.000	307.000	289.500
Haarlemmermeer	237.500	230.500	206.000	178.500	201.500
Rotterdam	544.000	491.000	476.500	448.500	419.000
<i>Zuid-Nederland</i>					
Breda	110.000	112.500	92.000	80.500	87.000
Den Bosch	98.000	94.000	75.000	71.000	61.000
Eindhoven	208.000	155.000	158.000	157.500	156.000
Heerlen	73.000	73.000	71.000	63.500	43.500
Maastricht	64.500	64.000	54.000	52.500	45.000
Tilburg	51.500	50.500	57.500	43.000	31.000

47

Aanbod

Gemeenten met het grootste aanbod van kantoorruimte, 31 december 2021

Huurprijzen

De statistieken van de huurprijzen hebben betrekking op markthuren die zijn berekend op basis van gerealiseerde verhuurtransacties. De hier berekende markthuren zijn ongewogen gemiddelden. Daarbij zijn extreem hoge en lage prijzen buiten beschouwing gelaten. Er is een onderscheid gemaakt tussen huurprijzen voor bestaande gebouwen en huurprijzen voor nieuwe kantoren. Bij de berekening van de huurprijzen is geen rekening gehouden met zogenoemde *incentives*, zoals verhuisvergoedingen, inrichtingsbijdragen of huurvrije jaren. Informatie over *incentives* is in Nederland niet vrij beschikbaar.

Naast de gemiddelde huurprijzen zijn in deze publicatie ook huurprijzen van eersteklas kantoren op toplocaties vermeld. Daarbij gaat het om tophuren in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht.

Voorts geeft dit hoofdstuk informatie over werkplekkosten in kantoorgebouwen. Daartoe behoren huisvesting (huur en onderhoud), informatie- en communicatietechnologie, overige interne diensten en middelen (schoonmaak, catering, werkplekinrichting en kantoorartikelen), externe voorzieningen (thuiswerkplekken en lease-auto's) en facility management. De gegevens komen uit de *Netherlands Facility Costs Index*. De NFC Index is een onafhankelijke coöperatie van aangesloten organisaties uit overheid en bedrijfsleven. Gerelateerde activiteiten zijn per vierkante meter verhuurbaar vloeroppervlak geïnventariseerd en omgerekend naar de mediane werkplek, die in 2020 een vloeroppervlakte van 20 vierkante meter had. Vanaf 2017 hanteert de NFC Index de ratio kosten per vierkante meter verhuurbaar vloeroppervlak. De NFC Index is gebaseerd op 95 gebouwen of gebouwcomplexen met een totale oppervlakte van 1,3 miljoen vierkante meter.

De in deze publicatie vermelde servicekosten van *Vastgoed Management Nederland* zijn gebaseerd op 364 kantoren met een totale vloeroppervlakte van 2,7 miljoen vierkante meter.

Begripsomschrijvingen

Huurprijs

Dit is de prijs per vierkante meter verhuurbaar vloeroppervlak per jaar, exclusief BTW, servicekosten en huurderspecifieke inrichtingskosten.

Inflatie

Hieronder wordt verstaan de gemiddelde prijsverandering van goederen en diensten die huishoudens voor hun levensonderhoud aanschaffen. De inflatie wordt uitgedrukt in de zogeheten Consumenten Prijs Index (CPI) van het *Centraal Bureau voor de Statistiek*.

Servicekosten

Servicekosten zijn kosten die verband houden met het gebruik en onderhoud van kantoren, zoals energie, schoonmaak algemene ruimten, gevelreiniging, groenonderhoud, technisch onderhoud machines en beveiliging.

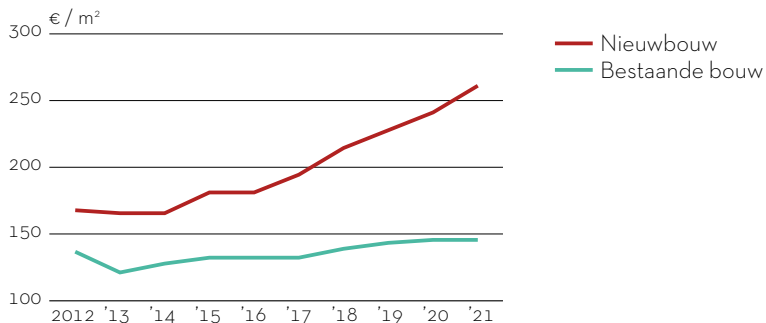
Toplocatie

Dit is een gebied in een stad met een hoogontwikkelde stedelijke economie en een sterk gediversifieerde zakelijke dienstverlening, waar zich een sterke concentratie van hoogwaardige kantoorfuncties voordoet.

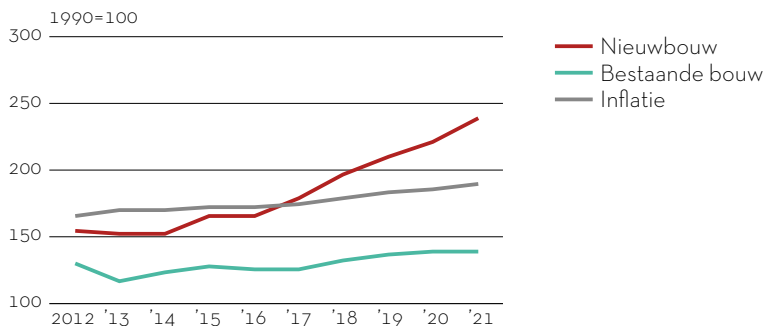
Verhuurbaar vloeroppervlak

Dit is het bruto vloeroppervlak minus het constructieoppervlak, de verticale verkeersruimten en de installatieruimten. De omschrijving van het verhuurbaar vloeroppervlak is vastgelegd in de NEN 2580. Als vuistregel kan gelden dat van het bruto vloeroppervlak ongeveer 86 procent verhuurbaar is.

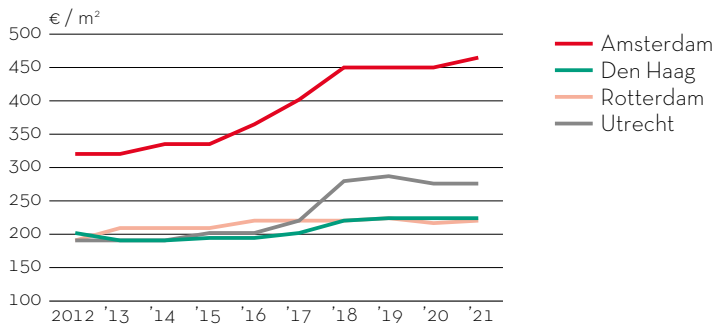
Gemiddelde huurprijs van kantoorruimte

Gemiddelde huurprijs en inflatie

Huurprijzen van eersteklas kantoren op toplocaties

1 Gemiddelde huurprijs van bestaande kantoorruimte per landsdeel

	2017 €/m ²	2018	2019	2020	2021
<i>Noord-Nederland</i>					
Groningen	122	126	130	122	127
Leeuwarden	105	100	105	110	110
Assen	90	90	104	100	108
<i>Oost-Nederland</i>					
Apeldoorn	113	105	108	114	114
Arnhem	130	124	116	119	127
Enschede	110	116	118	113	120
Hengelo	100	92	90	115	110
Nijmegen	115	121	119	116	116
Zwolle	114	114	114	119	120
<i>Midden-Nederland</i>					
Amersfoort	115	122	133	135	132
Utrecht	158	171	174	173	175
Almere	95	115	115	118	116
<i>West-Nederland</i>					
Amsterdam	205	216	221	224	228
Den Haag	141	149	155	157	163
Rotterdam	146	161	160	160	165
Haarlemmermeer [1]	151	152	149	156	163
<i>Zuid-Nederland</i>					
Breda	126	132	130	132	132
Den Bosch	134	128	136	134	138
Tilburg	111	111	120	120	120
Eindhoven	129	137	135	142	155
Heerlen	90	105	110	100	100
Maastricht	110	115	123	120	120

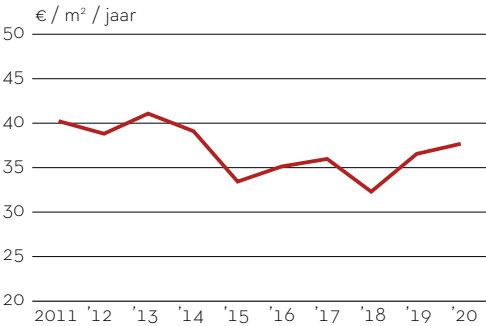
[1] exclusief Schiphol

2 Mediane werkplekkosten in kantoorgebouwen

	2016	2017	2018	2019	2020
	€				
Gebouw & infrastructuur	249	259	270	268	264
Mens & organisatie	71	71	73	69	72
ICT	126	123	124	125	126
Horizontale functies en	20	27	24	28	26
Strategisch facility management					
Totaal	466	480	490	490	488

Bron: Netherlands Facility Costs Index

Gemiddelde servicekosten van kantoorgebouwen

Bron: Vastgoed Management Nederland

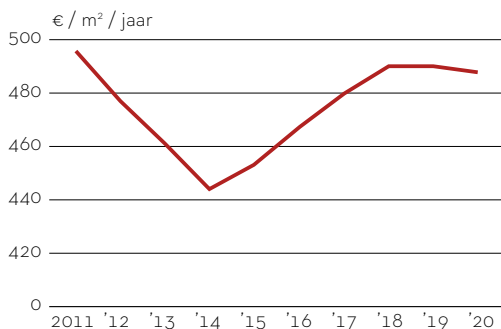
Mediane werkplekkosten naar functies, 2020

Bron: Netherlands Facility Costs Index

53

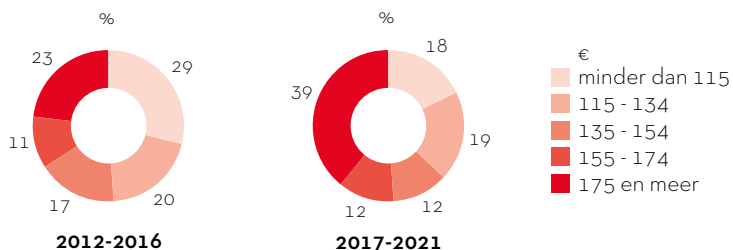
Mediane werkplekkosten in kantoorgebouwen

Bron:
Netherlands Facility Costs Index

Huurprijzen

Vraag naar kantoorruimte naar huurprijs

Beleggingen

Onder het beleggen in kantoren wordt verstaan het vastleggen van vermogen in onroerend goed met als doel uit de exploitatie en verkoop een toekomstige stroom geldelijke opbrengsten te realiseren. Investeringsbedragen in kantoren waarbij het de eigenaar primair is te doen om de diensten en producten die het onroerend goed hem kunnen leveren, vallen niet onder het beleggen.

Individuele beleggingstransacties worden in Nederland gepubliceerd in *Vastgoedmarkt* en *PropertyNL*. De investeringsbedragen die in deze publicatie worden vermeld, zijn deels hieraan ontleend. Daarnaast zijn ook zelf verzamelde gegevens gebruikt. De vermelde bedragen hebben betrekking op directe beleggingen in kantoren. Hiervan is sprake wanneer een belegger én een meerderheidsbelang heeft in het vastgoed, én de directe zeggenschap heeft over het vastgoedmanagement.

Begripsomschrijvingen

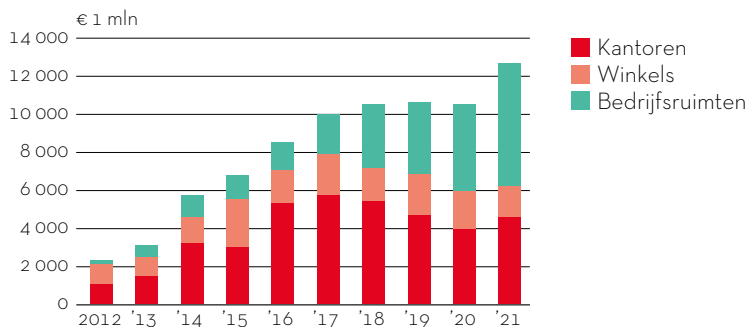
Institutionele beleggers

Dit zijn financiële instellingen die als uitvloeisel van hun hoofdfunctie met een zekere regelmaat de beschikking krijgen over gelden waarvoor een met name langlopende belegging moet worden gezocht. Instellingen die als zodanig kunnen worden aangemerkt, zijn pensioenfondsen, verzekeringsmaatschappijen en beleggingsinstellingen.

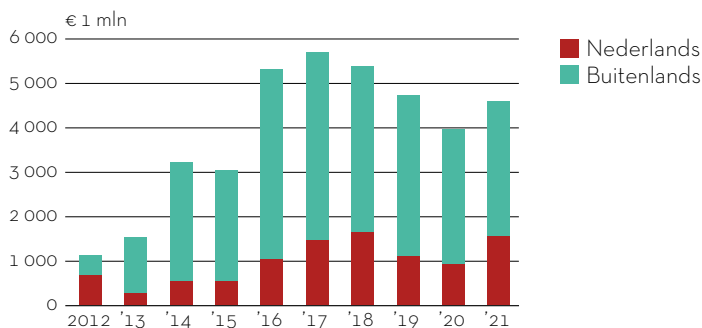
Professionele beleggers

Deze groep omvat de institutionele beleggers en de al dan niet aan de beurs genoteerde vastgoedfondsen.

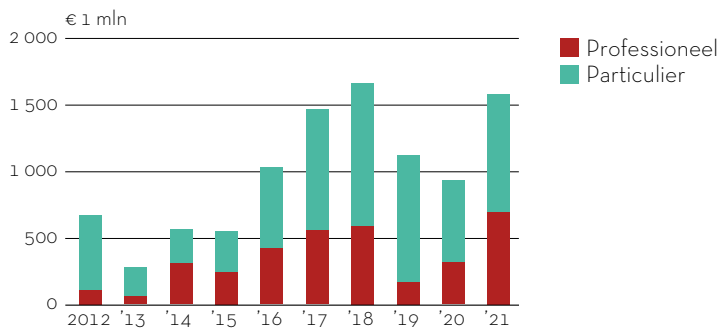
Beleggingen in commercieel vastgoed

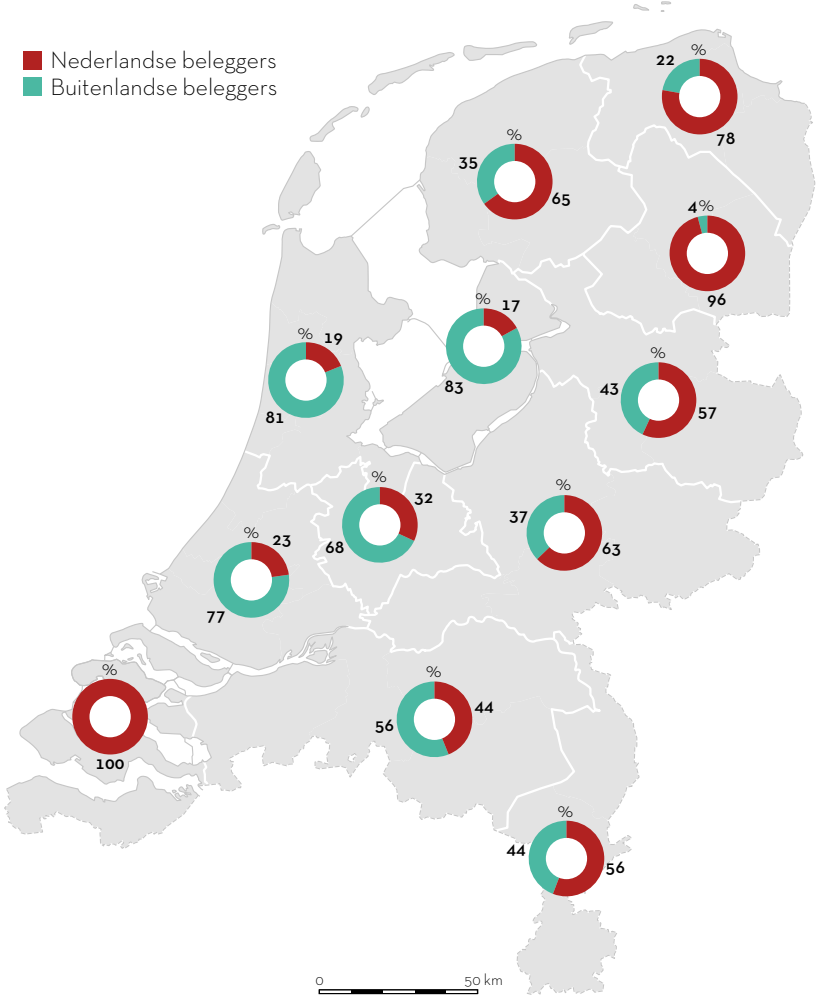
Beleggingen in kantoren naar nationaliteit

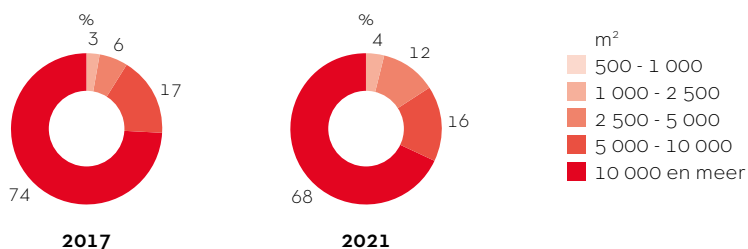
Beleggingen in kantoren door Nederlandse beleggers

Beleggingen in kantoren naar nationaliteit per provincie, 2012-2021

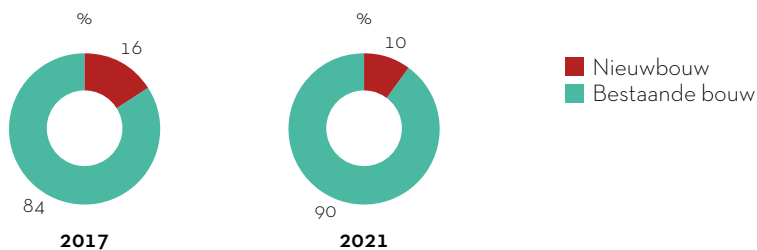
Beleggingen in kantoren naar grootteklasse

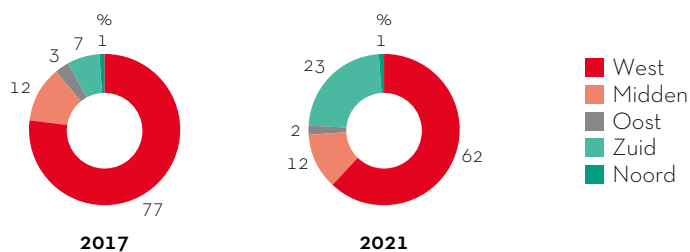
58

Beleggingen

Beleggingen in kantoren naar bouwtype

Beleggingen in kantoren naar landsdeel

1 Beleggingen in kantoren per provincie

	2013 %	2015	2017	2019	2021
Groningen	-	-	1	1	1
Friesland	-	-	-	-	-
Drenthe	-	1	-	-	-
Overijssel	-	-	1	1	1
Gelderland	5	1	2	3	1
Utrecht	4	7	11	13	12
Flevoland	-	-	1	-	-
Noord-Holland	67	51	58	47	43
Zuid-Holland	20	35	20	32	19
Zeeland	-	-	-	-	-
Noord-Brabant	4	4	5	3	23
Limburg	-	1	1	-	-

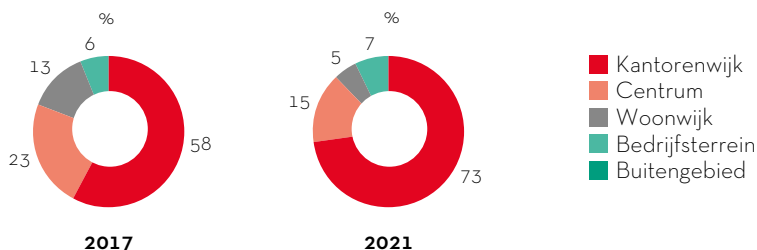
59

2 Beleggingen in kantoren naar type belegger

	2013 € 1 mln	2015	2017	2019	2021
Nederlandse beleggers	286	547	1.469	1.125	1.570
waarvan					
Pensioenfondsen	-	-	27	23	-
Verzekeringsmaatschappijen	-	6	27	26	280
Vastgoedfondsen	59	230	408	87	360
Particuliere beleggers	211	305	905	952	876
Buitenlandse beleggers	1.243	2.466	4.230	3.613	3.033
waarvan					
Duitse beleggers	484	592	1.002	606	127

Beleggingen

Beleggingen in kantoren naar locatietype

Rendementen

Een belangrijk beoordelingscriterium dat beleggers hanteren bij investeringsbeslissingen is het bruto aanvangsrendement. Gegevens over gerealiseerde bruto aanvangsrendementen worden in Nederland gepubliceerd door onder meer *Cushman & Wakefield*.

Bij de bruto aanvangsrendementen die tot stand komen, kan een onderscheid worden gemaakt tussen de Randstad en de rest van Nederland, en tussen de beste locaties en overige locaties.

Een index die het totale rendement op directe vastgoedbeleggingen registreert, is de IPD Nederlandse Vastgoedindex. Deze index wordt samengesteld door MSCI. Voor het bepalen van het totale rendement vindt jaarlijks een waardevaststelling van de onderliggende objecten plaats. De index heeft betrekking op vastgoedbeleggingen die gedurende het gehele jaar in portefeuille worden gehouden. De gegevens worden aangeleverd door een groot aantal grote en middelgrote institutionele beleggers en vastgoedfondsen.

Begripsomschrijvingen

Bruto aanvangsrendement

Het bruto aanvangsrendement wordt gedefinieerd als de bruto jaarhuur op het moment van aankoop als percentage van de totale investering.

Netto aanvangsrendement

Dit wordt gedefinieerd als de netto jaarhuur op het moment van aankoop als percentage van de totale aankoopprijs inclusief verwervingskosten en overdrachtsbelasting.

Randstad

Onder de Randstad verstaan we de stedenring in het westen van het land plus de gebieden die aan weerszijden gelegen zijn. De stedenring loopt van Dordrecht via Rotterdam, Delft, Den Haag, Leiden, Haarlem, Amsterdam en Hilversum naar Utrecht.

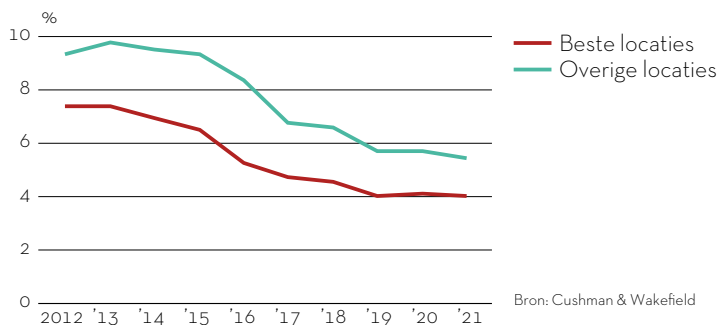
Toplocatie

Dit is een gebied in een stad met een hoogontwikkelde stedelijke economie en een sterk gediversifieerde zakelijke dienstverlening, waar zich een sterke concentratie van hoogwaardige kantoorfuncties voordoet.

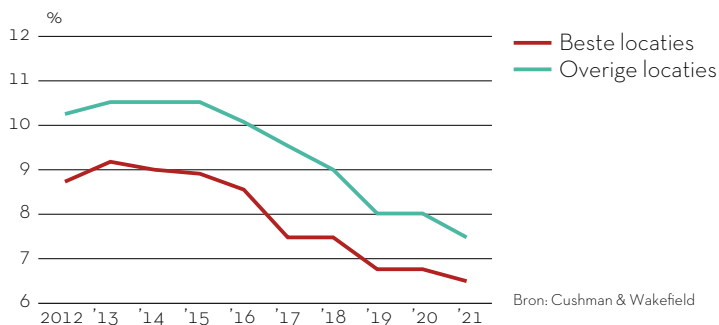
Totale rendement

Dit wordt berekend als de som van de waardestijging (exclusief investeringen) en de netto huurinkomsten, uitgedrukt als een percentage van de gemiddelde waarde gedurende het jaar. De netto huurinkomsten worden berekend door de bruto huurinkomsten gedurende het jaar te verminderen met de exploitatiekosten. Hiertoe worden gerekend: belastingen, erfpacht, verzekering, objectbeheer, onderhoud, kosten voor huurdermutaties, verhuur – en marketingkosten en overige kosten.

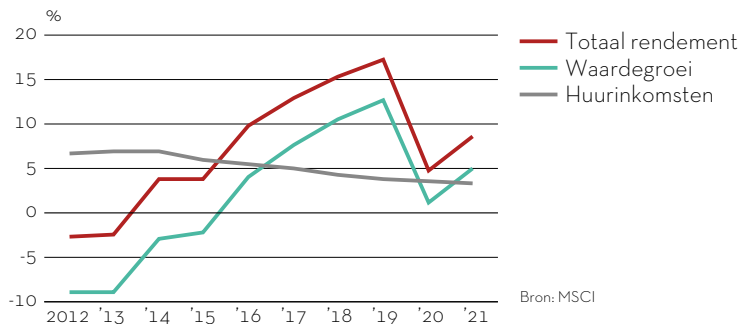
Gemiddelde bruto aanvangsrendementen in de Randstad

Gemiddelde bruto aanvangsrendementen buiten de Randstad

Rendement op kantoren

1 Gemiddelde bruto-aanvangsrendementen van kantoren

	2013 %	2015	2017	2019	2021
<i>Randstad</i>					
Beste locaties	7,40	6,50	4,75	4,10	4,00
Overige locaties	9,85	9,35	6,75	5,70	5,50
<i>Buiten Randstad</i>					
Beste locaties	9,15	8,90	7,50	6,75	6,50
Overige locaties	10,50	10,50	9,50	8,00	7,50

Bron: Cushman & Wakefield

63

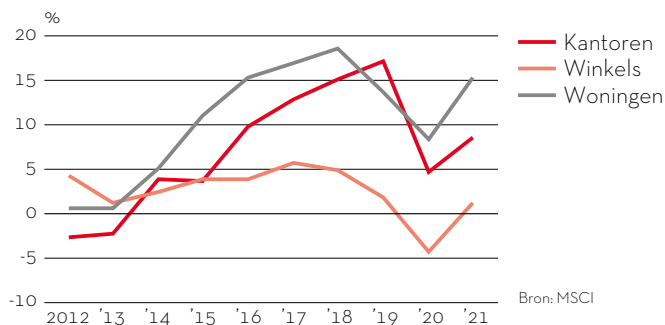
2 Rendement op kantoren

	2013 %	2015	2017	2019	2021
Totaal rendement	-2,4	3,7	12,8	17,1	8,5
Waardegroei	-8,9	-2,2	7,6	12,7	5,0
Huurinkomsten	7,0	6,0	4,9	3,9	3,3

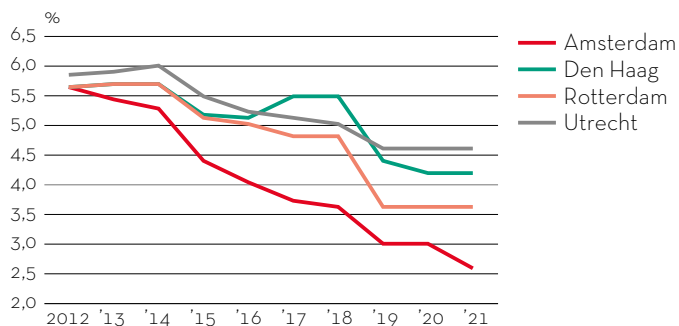
Bron: MSCI

Rendementen

Totaal rendement op vastgoed

Netto aanvangsrendementen op toplocaties

Grote gemeenten in Nederland

Indeling van Nederland in Corop-gebieden

Trefwoordenregister

Aanbod 41,42,43,44,45,46,47
A-locatie 29,30
Automatiseringsbedrijven 34,35,39

Bank- en verzekeringswezen 34,35,39
BDB-index 25
Bedrijfsterrein 10,12,32,44,59
Beleggingen 55,56,57,58,59
Bestaande bouw 29,30,42,50,51,58
B-locatie 29,30
Bouwkosten 25,26,27
Bruto aanvangsrendementen 61,62,63
Buitenlandse beleggers 56,57

Centrum 10,12,32,44,59
C-locatie 29,30
Communicatiebedrijven 34,35,39

Duitse beleggers 57

Eigenbouw 29,36
Eigendom 10,12,30,36
Energietabel 22
Exploitatiekosten 61

Financiële zakelijke dienstverlening 39

Handel 34,35,39
Hotels 14
Huur 10,12,17,18,19,20,21,30
Huurinkomsten 61,62,63
Huurprijzen 49,50,51,52,53

Incentives 49
Industrie 34,35,39
Inflatie 49,50
Institutionele beleggers 55,57
Inwoners 16,17,18,19,20,21,23

Kantoor 9,31
Kantoorgebruikers 33
Kantorenwijk 10,12,32,44,59
Koop 10,12,30

Leegstand 41
Locatietypen 10,12,32,44,59

Nederlandse beleggers 55,56,57
Netto aanvangsrendementen 61,64
Netto huurinkomsten 61
Netto vloeroppervlakte (nvo) 25,26
Nieuwbouw 12,15,25,27,30,42,50,
52,58

Onderwijs 14,39
Onttrekking 14,16
Openbaar bestuur 34,35,39
Overheid 38

Particuliere beleggers 55,56
Pensioenfondsen 55,57
Professionele beleggers 55,56,57

Randstad 61,62,63
Rendementen 61,62,63,64

Servicekosten 49,51
Sloop 14
Structureel aanbod 41,45

Totaal rendement 61,62,63,64
Toplocatie 49,50,61

Vastgoedfondsen 55,57
Vastgoedindex 61,62,63
Verhuurbaar vloeroppervlak 9,49
Verzekeringsmaatschappijen 53,55
Voorraad 9,10,11,13,14,15,16,17,18,
19,20,21,22,42,46
Vraag 29,30,31,32,33,34,35,36,37,
38,43,53
Vrije markt 29,43

Waardegroei 61,62,63
Werkplek 49
Werkplekkosten 49,52,53
Woonwijk 10,12,32,44,59

Zakelijke dienstverlening 34,35,39

Een gezamenlijke uitgave van:

